

מפי השמועה

עיונים, חידודים, פנינים וידיעות נכבדות בפרשת שבוע ועניני דיומא

פרשת לך לך תשפ"ו • שנה ה' • גליון ק"ע

לעילוי נשמת א"מ הרב רבי אליעזר ב"ר דוד זצ"ל נלב"ע ליל ש"ק בשלח י"ז שבט תשפ"א

לולב וברית מילה

שאלה: מה המשותף בין נטילת לולב לברית מילה.

תשובה: דבר מענין מצינו בשבלי הלקט (הל' לולב סי' שסז) וז"ל: "...ומי שאין לו לולב בשעת ההלל מנענע ב[שעת ה]ברכה, כדתנן השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע, והתם שלא בשעת נטילה דהלל הוא. ורב שר שלום גאון ז"ל אייתי ראיה מר' אחא בר יעקב דממטו ליה ומייתי ליה ואמר 'גירא בעינא דשיטנא' (סוכה לח.) אלמא בשעת ברכה מנענע [=ואז אמר 'גירא'], דאי בהלל לא היה מפסיק. ואיכא למימר, דלא הוי הפסקה, אלא [בשח] שיחת חולין בעלמא, אבל הכא לעצור טללים [רעים] ורוחות רעות הוא דקא עביד, דהא ברכת מילה קודם טעימה מתפלל על התינוק ואומר קיים את הילד הזה [לאביו ולאמו]. ואינו הפסק, הכא נמי לא שנא, עד כאן..." עכ"ל, וכ"כ בעל העיטור בהל' לולב (דף צב:). ומבואר בדבריו שלמד שרב אחא בר יעקב שאמר בשעת הנענועים 'גירא בעיניה' לא הוי הפסק כמו שבברית מילה אומרים ומתפללים קיים את הילד לאחר ברכת בפה"ג ולפני הטעימה, והביאו הטור (י"ד סי' רסה). ובספר העיטור כתב כן בכמה מקומות, ובהל' שחיטה (סי' תרצט דף מז.) כתב בזה עוד סברא מענינת: "...והא חזינן ברכת מילה שאומר אחריה אלוקינו ואלוקי אבותינו [קיים את הילד הזה וכו'] ומבקשים רחמים על התינוק ולא הוי הפסקה. ואיכא למימר, שיחת חולין הוי הפסקה, דעבירה היא בידו, כדאמרין (יומא יט.) 'שח שיחת חולין עובר בעשה', אבל מצוה למצוה לא הוה הפסקה, והלכך השח בין שחיטה לשחיטה חוזר ומברך..." עכ"ל, ועי' בעיטור בהל' מילה (דף נג:).

ובמש"כ שרק שיחת חולין הוי הפסק, יל"ע, דלפ"ז אם אמור יאמר דבר של קדושה כגון פסוקי תהלים לא הוי הפסק.

עוד העיר הרה"ג ר' מיכאל לוין שליט"א דאם ידבר דבר חולין שיש לו בו צורך דנראה דבזה לא עובר על עשה דמותר לדבר דברי חולין לצורך, וא"כ זה לא יהיה הפסק.

עוד צ"ב, דא"כ נשים שאינם מצוות בת"ת, והן אינן עוברות בעשה על שיחת חולין, לא יהיה אצלם שיחת חולין הפסק. ויתכן דכיון דאצל אנשים הוי הפסק, נקבע הדבר כך גם לגבי נשים. הוספת הרה"ג ר' דוד גלוסקין שליט"א.

וחכ"א שליט"א אמר דיל"ע היטב בדברי העיטור שם, דיתכן שהפליג בדבריו רק בכדי לחדד את הענין, ואין כוונתו בזה כפשוטו ממש.

השפע עובר דרך הרב

כתב בשו"ת חתם סופר (י"ד סי' קנח) דלמרות שלא נותנים לאדם אחד סנדקאות פעמיים באותה משפחה כי זה כמו קטורת שמעשרת, ולכן אפשר להקטיר רק פעם אחת, וכמש"כ הרמ"א (י"ד רסה יא), מ"מ לרב העיר אפשר לתת פעמיים, כיון שהרב הוא ככהן גדול שמקריב מתי שרוצה.

וז"ל החת"ס: "ומ"ש הגאון בנודע ביהודה (קמא י"ד סי' פו) ממנהג כמה קהלות קודש שהרב אב"ד הוא הסנדק, תמהתי על הגאון מה בכך הלא חדשים לקטורת (יומא כו.) לבר מכהן הגדול שמקטיר [ומקריב] חלק בראש, (שם יד.), והכי נמי הרב אב"ד בעירו ככהן גדול שמקטיר ושונה..." עכ"ל.

ובענין זה נביא כאן מעשה נפלא שמובא בספר היובל חוג חתם סופר (עמ' 336) כפי שמספר הג"ר זלמן לוי שליט"א ר"מ בישיבת חזון נחום את מה שהיה עם אביו שהוא בעל המעשה – הרה"ח ר' נחום לוי ז"ל. ר' נחום היה מתגורר בקוממיות, ובחודש כסליו תשי"ג נולד לו בנו ר' זלמן, ובאופן טבעי כיבד ר' נחום את גיסו הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל אב"ד חוג חת"ס בסנדקאות.

הדבר התפרסם, ואנשי קוממיות ששמעו מכך רגזו על שאינו מכבד את רב המושב הגה"ח רבי בנימין מנדלזון זצ"ל באומרם היום זה הרב אונגר ומחר רב אחר... בשבת של השלום זכר שהה הרב אונגר בקוממיות, ונידון הויכוח הגיע לאזניו, והוא שוחח בענין זה עם הרב מנדלזון עצמו, וסיכמו ביניהם שכיון שהם מתעתדים בין כך לנסוע לירושלים, הם יכנסו לשאול את פי כ"ק האדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זצוק"ל מי יקבל את הסנדקאות.

כשנכנסו לאדמו"ר רבי אהרן, בתחילה פתח הגר"ב מנדלזון וביקש ברכה למושב קוממיות שהיה אז מיד אחרי שנת השמיטה, אמר לו האדמו"ר שברצונו לברך את הרב כיון שהשפע של בני הקהילה עובר דרך הרב. וכראיה לדבריו הביא את דברי החת"ס הנ"ל שלמרות שלא נותנים לאדם אחד להיות סנדק אצל שני בנים של אותו אדם, מ"מ רב העיר יכול לקבל פעמיים. וביאר האדמו"ר דנראה דטעם הדבר הוא משום שהכהן גדול זוכה בשפע עבור הכלל ולכן יכול להקטיר כמה פעמים, וכך זה גם אצל הרב שזוכה בשפע עבור כלל בני קהילתו. וסיים האדמו"ר: ולכן אני רוצה שהברכה בענין השמיטה ג"כ תעבור דרך הרב.

והנה בשעה שהאדמו"ר אמר את דבריו הנ"ל בענין סנדקאות שהשפע עובר דרך הרב לקהילתו וכו', הוא תפס והחזיק בידיו של הגר"ב מנדלזון, והיה בזה רמז עבה שהספיק גם להגרי"ש אונגר וגם להגר"ב מנדלזון, וקיבלו בזה מענה לשאלתם – מבלי לשאול – שהרב מנדלזון הוא זה שצריך לשמש כסנדק, וכך היה. והגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א בקובץ 'אגרתא דחדוותא' (יג עמ' נט) מביא את הנ"ל, וכותב דיל"ע אם גם רבני קהילות בזמנינו דינם כהרבנים בזמנם.

שאלות לחדודי

- א. היכ"ת מצוה שכל מי ששותף לזה צריך לעמוד, חוץ מאחד שחייב לשבת.
- ב. היכ"ת שיש פעולה שאסור לעשותה, אולם אם עבר ועשה אותה מותר לו לעשות זאת פעם נוספת.
- ג. היכ"ת בכור שאסור למולו משום "מתו אחיו מחמת מילה".
- ד. איזה חבור שנמצא בכל בית יהודי כתוב בפרשתנו.

חלות מצוות לפני שנצטוו

ידוע החידוש של מרן הגר"ז ז"ל (מובא בחדושי הגר"ז סוף פרשתנו) ליישב הקושיא הרי קיים אברהם כל התורה עד שלא ניתנה, וא"כ למה אברהם לא מל את עצמו לפני שנצטוו. ומתריך הגר"ז שכל זמן שלא נצטוו עדיין לא היה בו חלות ערל, ומילה שייכת רק כשיש חלות ערל בעולם.

ובספר באר מרים (ס"פ וישלח) להרה"ג ר' צבי וייס שליט"א העיר, דא"כ בכל המצוות נמי נימא הכי שכל זמן שלא נצטוו עליהם אין בהם שום חלות קדושה כלל, ומה הענין לקיימם. ולדוגמא, מצות מזוזה, הרי זה בסך הכל חתיכת קלף שע"י המצוה זה מחיל חלות קדושה בקלף וזה מקבל קדושה ומצוה של מזוזה, אולם אם אין מצות מזוזה, אין בקלף זה שום חלות קדושה, וא"כ איזה מעלה יש בלקחת חתיכת קלף ולכתוב עליו כמה פסוקים, ועוד לברך על זה ברכה 'לקבוע מזוזה'.

שוב ראיתי שכע"ז העיר בספר נחמת אמרתך להרה"ג ר' אלימלך וינטר שליט"א (סי' מב עמ' ריג) דא"כ איך הפריש אברהם תרומות ומעשרות, והא כדי לקיים מצות הפרשה צריך שיהיה חלות טבל לפירות, ולפני שנצטוו עדיין לא היה לפירות חלות טבל.

ויתכן דעיקר חלות שם ערל זה מפני שהערלה היא מאוסה, וכדאיתא בנדרים (לא:) מאוסה היא הערלה, וכל זמן שלא היה ציווי על המילה הערלה לא היתה עדיין מאוסה, וא"כ זהו דין מיוחד בערלה שהיא מאוסה, וכ"כ בנחמת אמרתך שם, ועי' זהב משבא למו"ר מרן הגרמ"ש צוק"ל (עמ' טו).

[ונציין, שכעין דברי הגר"ז מצינו במשך חכמה עה"פ (יז ג') ויפול אברהם על פניו, ופירש"י שעד שלא נימול לא היה בו כח לעמוד ורוח הקודש נצבת עליו. וכתב ע"ז במשך חכמה: "... ולכן קודם הוזכר ציווי ה' למול אצל שום נברא, לא היתה מאוסה הערלה, והיה עומד ושכינה עומד עליו, אבל כיון שאמר לו 'היה תמים, ואתנה בריתי וכו'' ונצטוו לימול, שוב היה ערלה, ומעכבה ומאוסה הערלה, ומשום הכי 'ויפול על פניו', וזה נכון, ודר"ק, עכ"ל המש"ח].

ברכה לאח שיתחזק

בהפטרה: איש את רעהו יעזרו וילאחי יאמר חזק. (ישעיהו מא ו'). ונראה לומר בדרך רמז דיש מנהג כשמסיימים ספר בראשית או שמות וכן כל הספרים שהציבור אומרים "חזק חזק ונתחזק", ומקורו הוא ברמ"א שכתב (ס"ס קלט): "הקורא בתורה צריך לאחוז בספר תורה בשעת ברכה. הגה: וסמכו מנהג זה על מה שנאמר ביהושע לא ימוש ספר התורה הזה מפיד חזק ואמץ. ומזה נהגו לומר למסיים לקרות בתורה בכל פעם חזק". (בית יוסף בשם ארחות חיים), עכ"ל הרמ"א.

והנה בפשטות היה אפשר לחשוב דאמירת חזק היא ברכה כללית לציבור. אולם מדברי הרמ"א משמע שזו ברכה למסיים.

ובזה י"ל בדרך רמז בפסוק וילאחי דהיינו לזה שסיים את התורה יאמר חזק, דהיינו יאמר לו "חזק חזק"...

ויש להוסיף בזה עוד, דדנו הפוסקים אם גם העולה עצמו יאמר "חזק", ובשו"ת באר משה (ח"ג סי' כח) כתב דלפי מש"כ הרמ"א הנ"ל דהברכה היא ל"מסיים" בלבד אין טעם שהעולה עצמו יאמר חזק חזק לפני שמברך. א. משום דהוי הפסק. ב. שהרי הברכה היא לו. אמנם כתב הבאר משה שאם ירצה לאומרו לאחר הברכה יאמרנו, ומה בכך.

וכ"כ בשבט הלוי (ח"ז סי' רב) וז"ל: "ובענין אמירת חזק ונתחזק בסוף כל ספר אם העולה לתורה חוזר ע"ז, ואם הוי הפסק בין

קריאה לברכה, יראה דאין לו לחזור ע"ז דזה נאמר בלשון נוכח על העולה, ולא שייך כלל להגיד על עצמו.

[ומוסיף הבאר משה, דבא"ר (סי' תרסט) כתב דהטעם שאומרים ג' פעמים חזק הוא משום שזה גימטריא משה, וכן מובא בשם החתם סופר [וגם הוא היה שמו משה]. ולפ"ז כתב שלא מובן מהו הטעם שנשתרש לומר "ונתחזק", אלא יש לומר ג' פעמים חזק. ויתכן, שכיון שמברכים את העולה שסיים, מנצלים זאת כבר גם לברך את הציבור עמו ביחד].

ולפ"ז יש לרמוז גם את זה בפסוק "ולאחי יאמר חזק", דרך הציבור יאמר למסיים חזק, אולם הוא עצמו לא יאמר זאת, וכמש"כ.

[ונוסיף, שהעולם אומרים בדרך הלצה על פסוק זה: "איש את רעהו יעזרו", דהיינו, שדרכו של עולם שאדם אוהב לעזור לכל רעיו וידידו בעזרה ממשית, "ולאחי יאמר חזק" אולם כשמדובר באחי או אחד מבני משפחתו הקרובים, שם הוא מסתפק בדברי חיזוק ועידוד ואומר לו: "חזק והתחזק באמונה בהש"ת, הכל לטובה וכו' וכו'..." אבל עזרה ממשית? מאן דכר שמיא!...].

תשובות

א. בברית מילה כולם צריכים לעמוד חוץ מהסנדק שצריך בדוקא לשבת, כ"כ הרמ"א (יו"ד ר"ס רסה): "האב והמוהל כשמברכים, צריכים לעמוד. אבל התופס הנער, כשמברך, נוהגים שיושב ומברך. ו"א שכל העם שהם אצל המילה יעמדו, שנאמר ויעמוד העם בברית (מלכים ב כג ג). וכן נוהגין מלבד התופס הנער, שהוא יושב" עכ"ל.

ב. אסור למול פעם ראשונה בשבת, אבל אם עבר ומל לכאורה יכול למול תינוק אחר גם בשבת זו, וגם בשבתות הבאות אפי' שלא מל בינתיים בימות החול.

דז"ל הש"ע (יו"ד רסו ז): "אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת, שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת. ואם כבר מל פעם אחת, מותר, ואפילו אם הוא אביו, עכ"ל.

אמנם זה יל"ע, אמאי לא נאמר שקונסים אותו על זה שעבר ומל באיסור, ולא יוכל למול בשבת על סמך המילה הזו שנעשתה באיסור.

ג. 1. נולדו שלישיה, הבכור היה חולה והיו צריכים להמתין כדי למולו, ובינתיים מלו את שני אחיו ומתו רח"ל מחמת מילה, לכשיבא הבכור אסור למולו בגלל אחיו.

2. נולדו שלישיה, הבכור נולד בערב שבת בין השמשות, ושני אחיו נולדו בשבת, דק"ל שאת הבכור צריך למול ביום ראשון [דביום שישי אסור למולו שמא נולד בשבת ועדיין לא הגיע זמנו, ובשבת אסור שמא נולד בשישי], ובשבת מלו את שני אחיו ומתו מחמת מילה רח"ל, דאסור למול את הבכור ביום ראשון.

3. כתב הש"ע (יו"ד רסג ג): "והוא הדין אם אשה מלה בנה ומת מחמת מילה וגם אחותה מלה בנה ומת מחמת מילה, שאר האחיות לא ימולו בניהן אלא ימתינו עד שיגדלו ויתחזקו כחם". (2) החידושים האחרונים מקובץ דברי חידו"ת להרש"ז וינברג שליט"א ח"א עמ' קלז-ח).

ד. "עין משפט" (נמצא בתוך הש"ס). וזה כתוב במלחמת ארבעת המלכים (יד ז): "וישבו ויבאו אל עין משפט היא קדש... [היה מקום לחשוב שהמילים "עין משפט" יופיעו בפר' משפטים, או היכן שמוזכר דיני סנהדרין, אולם מילים אלו מופיעות רק בפרשתנו].